

УДК 351.84:355.01:364

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1\(23\)-475-488](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1(23)-475-488)

Бойко Станіслав Ігорович аспірант Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, <https://orcid.org/0009-0002-1101-9965>

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті здійснено системний аналіз проблем реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану. Зазначено, що війна докорінно трансформувала соціальну реальність, різко збільшивши кількість осіб, які потребують державної підтримки, та водночас обмеживши спроможність держави оперативно й повною мірою реагувати на ці потреби.

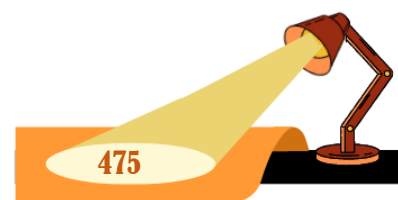
Ключовою проблемою є невідповідність традиційних моделей соціальної політики масштабам і динаміці соціальних ризиків воєнного часу. Система соціального захисту, сформована для умов відносної стабільності, виявилася перевантаженою через масове внутрішнє переміщення населення, втрату житла, доходів і робочих місць, а також зростання кількості ветеранів і осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій. Це призвело до зниження доступності та якості соціальних послуг і посилило нерівність у їх розподілі.

Суттєвими залишаються інституційні обмеження, зокрема неповністю адаптована законодавча база, бюрократичні процедури, недостатня координація між органами публічної влади різних рівнів та кадрові проблеми у сфері соціальної роботи. У сукупності ці чинники знижують оперативність управлінських рішень, ускладнюють реалізацію соціальних гарантій і посилюють регіональні диспропорції у доступі до соціальної підтримки.

Вагомий вплив на реалізацію соціальної політики мають економічні обмеження, спричинені переорієнтацією бюджетних ресурсів на потреби оборони та безпеки. Дефіцит фінансування, інфляційні процеси та залежність від міжнародної допомоги зумовлюють ризики скорочення реальної вартості соціальних виплат, обмежують можливості їх індексації та підвищують рівень бідності серед найбільш уразливих верств населення.

Окремої уваги потребує дестабілізація ринку праці, яка ускладнює реалізацію права на працю та формує умови нестабільної зайнятості й високої мобільності робочої сили. Це посилює навантаження на систему соціального захисту та вимагає поєднання соціальної політики з активними заходами сприяння зайнятості, перекваліфікації та економічної інтеграції населення.

Отже, визначені проблеми реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану свідчать про необхідність переосмислення її змісту та механізмів реаліза-

ції, переходу від фрагментарних і реактивних рішень до комплексної, адаптивної та людиноорієнтованої моделі соціальної політики. Такий підхід має поєднувати гуманітарні заходи з довгостроковими інструментами соціальної та економічної інтеграції, забезпечуючи стійкість соціальної системи як у період воєнних викликів, так і в процесі післявоєнного відновлення.

Ключові слова: публічне управління, соціальна політика, соціальна допомога, соціально вразливі категорії осіб, нормативні засади соціальної політики, воєнний час.

Boyko Stanislav PhD student of the V. M. Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Sciences of Ukraine, <https://orcid.org/0009-0002-1101-9965>

DEFINITION OF PROBLEMS OF IMPLEMENTING SOCIAL POLICY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

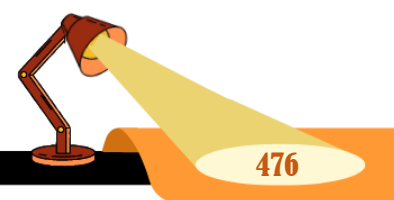
Abstract. The article provides a systematic analysis of the problems of implementing social policy in the conditions of martial law. The war radically transformed social reality, sharply increasing the number of people in need of state support, and at the same time limiting the state's ability to respond promptly and fully to these needs.

The key problem is the inconsistency of traditional models of social policy with the scale and dynamics of social risks of wartime. The social protection system, formed for conditions of relative stability, turned out to be overloaded due to massive internal displacement of the population, loss of housing, income and jobs, as well as an increase in the number of veterans and people with disabilities as a result of hostilities. This led to a decrease in the accessibility and quality of social services and increased inequality in their distribution.

Institutional constraints remain significant, in particular an incompletely adapted legislative framework, bureaucratic procedures, insufficient coordination between public authorities at different levels and personnel problems in the field of social work. Taken together, these factors reduce the efficiency of management decisions, complicate the implementation of social guarantees and increase regional disparities in access to social support.

Economic constraints caused by the reorientation of budgetary resources to defense and security needs have a significant impact on the implementation of social policy. The lack of funding, inflationary processes and dependence on international aid lead to risks of reducing the real value of social benefits, limit the possibilities of their indexation and increase the level of poverty among the most vulnerable segments of the population.

Special attention is required to the destabilization of the labor market, which complicates the implementation of the right to work and creates conditions for unstable

employment and high labor mobility. This increases the burden on the social protection system and requires a combination of social policy with active measures to promote employment, retraining and economic integration of the population.

Thus, the identified problems of implementing social policy under martial law indicate the need to rethink its content and implementation mechanisms, to move from fragmented and reactive solutions to a comprehensive, adaptive and people-oriented model of social policy. Such an approach should combine humanitarian measures with long-term instruments of social and economic integration, ensuring the sustainability of the social system both during the period of military challenges and in the process of post-war recovery.

Keywords: public administration, social policy, social assistance, socially vulnerable categories of persons, regulatory frameworks of social policy, wartime.

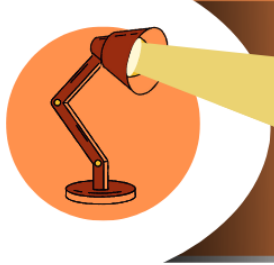
Постановка проблеми. Реалізація соціальної політики в умовах воєнного стану набуває особливої значущості через посилення соціальних ризиків і загроз для населення. Збройний конфлікт суттєво впливає на економічну стабільність, рівень зайнятості, доходи громадян та доступ до базових соціальних послуг, що потребує адаптації системи соціальної підтримки до нових умов. Виникає необхідність оперативного реагування на збільшення числа внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій, а також забезпечення належного функціонування соціальних програм за обмежених ресурсів.

При цьому актуальною стає проблема узгодження нормативно-правових засад соціальної політики з потребами населення в умовах кризи, а також визначення ефективних механізмів їх реалізації, що враховують специфіку воєнного стану. Дослідження цих питань сприяє підвищенню стійкості соціальної системи, мінімізації негативних наслідків війни для громадян і забезпеченню базових соціальних прав навіть у складних умовах.

Такий підхід дозволяє не лише оцінити прогалини у реалізації соціальної політики під час воєнного стану, а й сформулювати рекомендації щодо вдосконалення управлінських практик, підвищення ефективності соціальної допомоги та інтеграції кризових інструментів у загальну політику держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблематика реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану перебуває у фокусі уваги сучасної наукової думки та розглядається крізь призму економічних, соціальних і безпекових трансформацій. Дослідники акцентують увагу на необхідності перегляду традиційних підходів до соціальної політики з урахуванням воєнних викликів, зокрема шляхом поєднання ринкових механізмів і соціальної орієнтації економіки (І. Чорнодід), а також пріоритетності розвитку людського капіталу як основи післявоєнного відновлення (О. Безпаленко). Значна увага приділяється проблемі стійкості

системи соціальної безпеки людини, яка в умовах війни розглядається як ключовий елемент реалізації соціальної політики та потребує ефективних державних механізмів захисту, самозбереження і підтримки внутрішньо переміщених осіб та ветеранів (О. Баженова, З. Варналій, О. Микитюк). Окремий науковий напрям зосереджений на питаннях соціальної реабілітації постраждалих від війни та адаптації міжнародного досвіду до українських реалій, де наголошується на важливості міжсекторальної координації, інноваційних підходів і залучення громадськості (І. Шапошникова). Проблеми підтримки ветеранів детально аналізуються через призму регіональних ініціатив, цільового фінансування та координації як чинників соціальної стабільності та національної безпеки (О. Голубєв). Водночас у наукових працях підкреслюється, що соціальна політика в умовах воєнного стану потребує докорінного перегляду насамперед у частині забезпечення соціальних гарантій, захисту вразливих груп і створення умов для збереження та розвитку трудового потенціалу країни (О. Безпаленко).

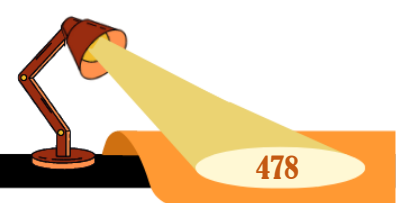
Метою дослідження системний аналіз проблем реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Умови воєнного стану створюють для соціальної політики України не лише нові виклики, а й комплекс глибоких структурних, інституційних і соціально-економічних проблем, що суттєво ускладнюють її ефективну реалізацію. Такий стан зумовлений поєднанням факторів посиленої невизначеності, обмежених ресурсів і трансформації державних функцій під тиском масштабного збройного конфлікту, що триває з лютого 2022 року.

Однією з центральних проблем є неспроможність традиційних моделей соціальної підтримки адекватно реагувати на масштаби потреб населення, що постраждало від війни. З 24 лютого 2022 року повномасштабне вторгнення призвело до значних змін у демографічній, економічній та соціальній структурі суспільства, поставивши під величезний тиск існуючу систему соціального захисту, яка вже до початку війни демонструвала обмежені можливості задоволення базових потреб населення.

Передусім слід зазначити, що війна спричинила безпрецедентні масштаби внутрішнього переміщення, внаслідок чого мільйони українців були змушені залишити свої домівки та переїхати до безпечніших регіонів країни. За даними Міністерства соціальної політики, станом на кінець 2024 року зареєстровано близько 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб, які зіштовхнулися з різноманітними труднощами у доступі до житла, медичних послуг та соціальних гарантій [1].

Внаслідок цього традиційні соціальні моделі, орієнтовані на стабільний життєвий цикл населення, виявилися неготовими до такого різкого та масштабного зростання потреб. Механізми соціальної підтримки, які були розроблені для умов мирного часу, не передбачали одночасного обслуговування такої кількості осіб, що залишили свої домівки, втратили роботу або джерела доходу, і вимагали

швидкої інтеграції у нові громади. Це спричинило перевантаження структур соціального захисту, черги на оформлення допомоги та бюрократичні затримки, які значно знижують оперативність реагування на потреби ВПО.

Емпіричні дані підтверджують, що значна частина внутрішньо переміщених осіб суттєво залежить від державної соціальної допомоги: згідно з національним звітом щодо стану захисту ВПО, 63 % переміщених осіб покладаються на державні виплати і пенсії як на основне джерело засобів до існування, а понад чверть забезпечують себе самостійно. Разом з тим, майже 20 % ВПО не мають роботи, а суттєві бар'єри у працевлаштуванні, доступі до соціальних послуг та компенсації загострюють уразливість цих груп [2].

Особливу увагу слід приділити ситуації з ветеранами війни та членами їх сімей, які також належать до категорій, що потребують спеціалізованої підтримки. Хоча нормативно-правові акти України передбачають широкий спектр гарантій для ветеранів, на практиці їх реалізація ускладнюється через недостатнє фінансування профільних програм, невідповідну координацію між різними відомствами, а також обмежений доступ до якісних послуг з психологічної реабілітації та соціально-професійної адаптації. Наприклад, дослідження соціальних політик щодо ветеранів демонструє, що послуги реабілітації та адаптації охоплюють лише незначну частину потребуючих, а фінансування соціально-професійної адаптації та психологічної підтримки часто недостатнє для забезпечення реальної реінтеграції у мирне життя [3].

Ці факти свідчать про суттєву розрив між нормативними гарантіями та фактичним доступом до соціальної підтримки, що унеможлиблює своєчасне та повноцінне задоволення потреб осіб, які зазнали найбільш тяжких наслідків війни. Слабкість традиційних моделей проявляється також у їхній нездатності забезпечити належну інтеграцію ВПО в нові громади через відсутність адаптивних програм працевлаштування, житлових механізмів та комплексних соціальних послуг, здатних врахувати специфіку кожної групи потребуючих.

У цілому, система соціальної підтримки в Україні на сьогодні переживає критичний дефіцит оперативності, ресурсного забезпечення та ефективних механізмів реалізації, що суттєво зменшує здатність держави відповідати на інтенсивні соціальні виклики, спричинені війною. Це не лише підсилює соціальну нерівність і уразливість постраждалих груп, але й створює ризики для сталого соціального розвитку у післявоєнний період, якщо не вжити системних реформ і адаптаційних заходів.

Серед інституційних обмежень характерними є такі явища, як неповністю адаптована законодавча база, що не враховує специфіку воєнного часу, бюрократичні перепони у наданні допомоги, недостатня координація між центральними та місцевими органами влади, а також низький рівень професійної підготовки соціальних працівників для роботи в кризових умовах. Хоча Україна

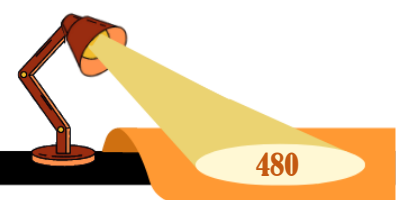
запровадила низку нормативних змін для адаптації правового поля до викликів війни, чинна законодавча база залишається частково неадаптованою до реалій воєнного часу, що призводить до юридичних прогалин, процедурних негнучкостей і обмеженої здатності системи соціального захисту адекватно функціонувати в умовах екстремальних навантажень. Механізми, які були розроблені для умов мирного часу – зокрема, повний формальний порядок надання соціальних послуг і вимоги щодо оцінки потреб – часто не відповідають швидкозмінній ситуації в зоні бойових дій або в громадах, куди прибувають внутрішньо переміщені особи, що значно гальмує доступ до допомоги [4].

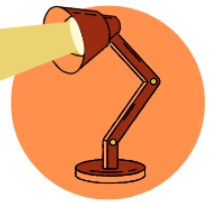
Під час воєнного стану такий правовий недосконалий адаптивний механізм створює подвійний тиск: з одного боку, працівники соціальної сфери змушені діяти в умовах невизначеності щодо процедури надання послуг, а з іншого – ті, хто потребує допомоги, стикаються з адміністративними бар'єрами та затримками. Наприклад, до початку війни процедура надання кожної соціальної послуги передбачала суворе виконання встановлених етапів, включно з аналізом заяви, оцінкою середньомісячного доходу, розробкою індивідуального плану тощо, що вимагало значного часу (до 10 робочих днів). У перші місяці війни Міністерство соціальної політики рекомендувало спрощені процедури та надання соціальних послуг у форматі «екстрено», але законодавство для цього було лише частково налаштоване, що створило розрив між нормативними вимогами та практичними можливостями їх реалізації [5].

Такі законодавчі прогалини прямо впливають на бюрократичні перепони у наданні допомоги. У багатьох громадах органи соціального захисту працюють за стандартними процедурами, що не враховують нагальної потреби в прискорених діях, а відсутність чітких інструкцій і нормативних підстав для виняткових (кризових) процедур стримує можливість надання своєчасної допомоги. Це особливо критично у випадках, коли мова йде про забезпечення життєво важливих послуг або допомоги особам, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Одночасно координація між центральними та місцевими органами влади залишається недостатньо ефективною. Хоча законодавство України передбачає децентралізовану модель надання соціальних послуг, де органи місцевого самоврядування мають значну автономію в плануванні та реалізації політик, на практиці це призводить до нерівномірності доступу та якості соціальних послуг у різних громадах. За даними аналітичних досліджень, у 2022 році кількість осіб на одного надавача соціальних послуг у різних областях відрізнялася в рази, що свідчить про суттєві регіональні диспропорції, зумовлені недостатньою координацією та ресурсним нерівністю між місцевими адміністраціями [4].

Ці проблеми посилюються через низький рівень професійної підготовки соціальних працівників до роботи в умовах критичних навантажень, що

особливо актуально в умовах війни. Соціальні працівники часто не мають достатнього досвіду чи відповідної кризової підготовки для надання допомоги особам у складних життєвих обставинах, включно з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами чи постраждалими від бойових дій. Незадовільна підготовка фахівців посилює загальний адміністративний тиск на систему, оскільки працівники змушені одночасно виконувати функції підтримки, координування та адміністрування, часто без належної професійної підтримки або доступу до сучасних методологій соціальної роботи.

У комплексі ці фактори не лише гальмують доступ до соціальних послуг, а й посилюють нерівності у їх розподілі серед різних соціальних груп, оскільки громади з кращими ресурсами та більш кваліфікованими працівниками здатні реагувати швидше, ніж менш забезпечені. Це підкреслює необхідність системної реформаторської роботи над правовою базою соціальної політики, удосконаленням процедур та підвищенням кваліфікації кадрів для ефективного реагування на виклики воєнного стану.

Економічні обмеження, що виникають у зв'язку з війною, суттєво впливають на здатність держави фінансувати соціальні програми на попередньому рівні, що є однією з центральних проблем реалізації соціальної політики в Україні. Незважаючи на формальне збереження бюджетних видатків на соціальний захист, структурні зміни в економіці і бюджетній політиці під тиском воєнних потреб призводять до дефіциту ресурсів, що обмежує можливості для повноцінного забезпечення соціальних гарантій та виплат населенням.

Перш за все, у період війни значна частина бюджетних ресурсів була переорієнтована на фінансування оборонних та безпекових потреб, що закономірно позначається на доступних коштах для соціального захисту. Хоча офіційні дані свідчать про збільшення номінальних обсягів видатків на соціальний захист у держбюджетах 2022–2023 років, зокрема на 40 млрд грн у 2022 році порівняно з попереднім роком, ці кошти здебільшого спрямовувалися на підтримку найбільш незахищених верств населення та індексацію пенсій, а реальні можливості їх використання залежать від загального стану економіки та надходжень бюджету, які істотно скоротилися через війну [6]. Водночас видатки на інші напрямки соціальної політики зберігалися лише на рівні минулого року, а частина підтримки забезпечується за рахунок міжнародних джерел фінансування (США, ЄС, Світовий банк), що зумовлює залежність соціальної сфери від зовнішнього ресурсу.

Другий аспект цих обмежень полягає у структурних змінах у складі видатків бюджету, де частина ресурсів, що традиційно спрямовувалися на соціальні програми, перенаправляється або профінансовується з резервного фонду у зв'язку зі зміною пріоритетів. У 2023 році, наприклад, фактичні видатки на соціальне забезпечення та соціальний захист були меншими за планові: лише

близько 52 % від річного плану спрямовано на пенсії та соціальні допомоги, а окремі програми, як-от соціальний захист осіб з інвалідністю чи дітей, мали значно менший рівень виконання запланованих видатків, що демонструє нестачу ресурсів навіть у межах існуючих планів [7].

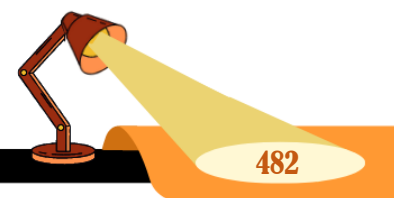
Третім критичним наслідком економічних обмежень є реальна вартісна девальвація соціальних виплат унаслідок інфляційних процесів. Навіть у випадках, коли суми видатків на соціальні програми збільшуються номінально, реальна купівельна спроможність цих виплат може зменшуватися через інфляційні тиски, що є характерним для економіки в умовах війни. Це означає, що соціальні допомоги й пенсії уже не забезпечують колишнього рівня забезпечення базових потреб, що поглиблює економічну вразливість найменш захищених категорій населення, включно з пенсіонерами, внутрішньо переміщеними особами та сім'ями з низькими доходами.

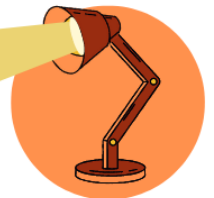
Четвертим виміром є рівень залежного фінансування соціальної сфери від міжнародної підтримки, що підкреслює обмеженість внутрішніх економічних можливостей держави. У бюджетах останніх років частина соціальних видатків покривалася за рахунок коштів міжнародних партнерів, оскільки внутрішні доходи бюджету не в змозі самостійно покрити всі необхідні видатки, особливо коли значні засоби направляються на оборону та відновлення інфраструктури [6]. Це створює додаткові ризики, пов'язані з потенційними затримками або змінами у зовнішньому фінансуванні, що прямо впливає на стабільність і повноту соціальних виплат та програм.

У підсумку, економічні обмеження, викликані війною, призводять до дефіциту бюджетних коштів у соціальній сфері та обмежують здатність держави повністю забезпечувати виплати соціальних допомог, своєчасно індексувати пенсії й реалізовувати інші соціальні гарантії. Ця ситуація підвищує ризики зростання рівня бідності та економічної вразливості населення, особливо серед незахищених верств, що потребує подальшої уваги з боку політиків, економістів і експертів із соціальної політики для розробки механізмів збереження соціальної підтримки навіть за умов обмежених ресурсів.

Умови повномасштабної війни в Україні внесли суттєві структурні зміни до функціонування ринку праці, що проявилися у кількох взаємопов'язаних явищах – збільшенні безробіття, зниженні ділової активності, вимушеному переміщенні значної частини робочої сили та суттєвій мобільності населення. Ці зміни мають глибокі соціально-економічні наслідки, оскільки вони не лише обмежують реалізацію конституційного права на працю, а й змушують соціальну політику адаптуватися до умов нестабільної зайнятості та високої мобільності населення.

Емпіричні дані свідчать про значні коливання на ринку праці в період війни. За оцінками Національного банку України, рівень участі у робочій силі зменшився приблизно на 9 процентних пунктів у 2022-2025 роках, а показник

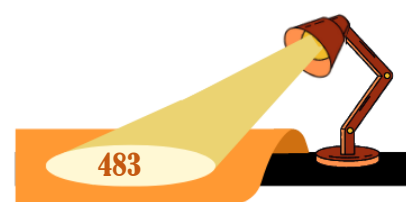
безробіття сягав максимуму близько 25 % у травні 2022 року, хоча згодом знизився до близько 9 % наприкінці 2024 року. Такі зміни відображають як скорочення можливостей працевлаштування, так і збільшення частки тих, хто утримується поза сферою зайнятості через війну. Крім того, спостерігаються значні регіональні і демографічні відмінності: у містах і центральних регіонах безробіття було помірнішим, тоді як схід і південь зазнали значніших втрат робочих місць. Особи з вищою освітою і професійними навичками мали вищу ймовірність збереження або пошуку роботи [8].

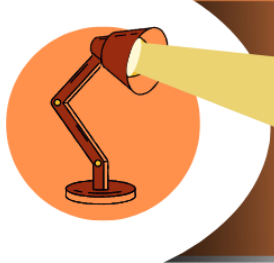
Важливим чинником цих трансформацій є масове переміщення людей як всередині країни, так і за її межі. За даними Міжнародної організації з міграції (ІОМ), понад 6 млн українців залишили країну, а близько 3,7 млн осіб залишаються внутрішньо переміщеними. Це зумовлює дефіцит робочої сили у певних секторах економіки, а також значні виклики для місцевих ринків праці у регіонах прийому, де необхідно інтегрувати переміщених осіб у місцеві економічні процеси. Така мобільність робочої сили зумовлює дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці та спричиняє складнощі у забезпеченні сталого працевлаштування [9].

Поряд із цим демографічні наслідки війни – включно з мобілізацією, втратою працездатних громадян та еміграцією – сприяють скороченню загальної кількості працівників, що негативно позначається на виробничому потенціалі та діловій активності підприємств. За даними досліджень, попри окремі ознаки поживлення економічної діяльності та відкриття вакансій, підприємці відзначають нестачу кваліфікованих працівників у ключових галузях, що ускладнює відновлення виробництва та розвиток бізнесу. Так, роботодавці називають дефіцит працівників транспорту, будівництва та переробної промисловості серед основних проблем [10].

Також ускладнюється реалізація права на працю для внутрішньо переміщених осіб через необхідність реєстрації для отримання статусу безробітного та доступу до відповідних послуг, що одночасно виступає як підтримкою, так і бар'єром для участі у формальному секторі зайнятості. Дані Державної служби зайнятості України свідчать про зростання частки ВПО серед зареєстрованих безробітних – у 2024 році вона сягала майже 17,3 %, що значно більше, ніж у попередньому році [11].

Функціонування ринку праці в умовах війни також відзначається змінами в структурі зайнятості і динаміці участі різних соціальних груп. Зокрема, змінюється активність жінок, ветеранів та людей з інвалідністю, що впливає на загальну картину зайнятості та економічної інтеграції різних категорій населення. Практичні програми, спрямовані на підтримку зайнятості цих груп, включають гранти, перекваліфікацію та стимулювання роботодавців, але їхня ефективність ще потребує подальшого наукового оцінювання та корегування в умовах тривалої невизначеності.

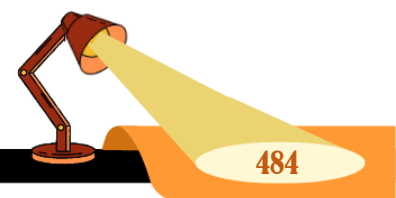
Так, порушення нормального функціонування ринку праці під впливом військових дій призводить до зростання безробіття, зниження ділової активності, серйозних змін у складі робочої сили та значної мобільності населення. Ці процеси створюють суттєві перешкоди для реалізації права на працю та формують необхідність адаптації політик зайнятості, стимулювання працевлаштування, професійної підготовки і соціального захисту до умов невизначеності, що характеризують сучасний український ринок праці.

Додатковою проблемою є необхідність забезпечення соціального захисту специфічних груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи, ветерани, діти, люди з інвалідністю та пенсіонери. Ці категорії мають специфічні соціальні потреби, обумовлені як гуманітарними обставинами війни, так і довгостроковими соціально-економічними наслідками конфлікту, що вимагає інноваційних підходів до інтеграції та підтримки у суспільному та економічному житті.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО), яка налічує мільйони громадян, стикаються з багатьма перешкодами при адаптації до нових умов проживання – від отримання житла до доступу до соціальних послуг та працевлаштування. Система підтримки ВПО, включно з виплатою щомісячних допомог, субсидій і психологічної підтримки, має бути гнучкою та оперативною, щоб реагувати на змінні потреби цієї групи в умовах постійної невизначеності. Державні програми передбачають збереження виплат на проживання та субсидій, проте їхня ефективність залежить від швидкості обробки звернень, доступності інформації про допомогу та координації на рівні місцевих громад. Неадекватні механізми можуть призводити до затримок у доступі до найнеобхіднішого, що негативно впливає на соціальну інтеграцію ВПО [3].

Специфічні потреби ветеранів війни, які повертаються до цивільного життя, також ставлять перед соціальною політикою складні завдання. Ветерани та їхні сім'ї потребують не лише фінансових гарантій, а й комплексних програм реінтеграції, включно з професійною орієнтацією, психологічною реабілітацією та соціальними послугами, які забезпечують належний рівень життя після служби. Сучасні виклики полягають у тому, щоб перетворити систему допомоги зі стандартного набору пільг на сервісну модель, орієнтовану на відновлення якості життя, соціальної активності та економічної самостійності ветеранів. Це включає моніторинг потреб ветеранів у режимі реального часу та адаптацію політик відповідно до змін у їхньому статусі та життєвих обставинах.

Діти – ще одна соціально чутлива група, особливо ті, хто постраждав внаслідок збройної агресії, залишився без батьківського піклування або зазнав психологічних травм. Законодавство України передбачає комплекс заходів із захисту прав дітей, зокрема у сфері усиновлення, патронатного виховання та забезпечення матеріальної підтримки, що має враховувати індивідуальні потреби кожної дитини. Наявність чітких правових механізмів щодо оцінювання

потреб та подальшої підтримки дозволяє підвищити ефективність соціальних втручань і зменшити ризики соціального відчуження дітей у довгостроковій перспективі.

Пенсіонери, багато з яких вже мали обмежені ресурси до початку війни, знаходяться в ситуації ще більшої вразливості через падіння доходів і зростання витрат на основні товари та послуги. Забезпечення своєчасної індексації пенсій, доступу до медичного обслуговування, соціальних послуг та підтримки життєдіяльності в умовах зростаючих цін є важливою частиною соціальної політики, що спрямована на забезпечення гідного рівня життя в старості.

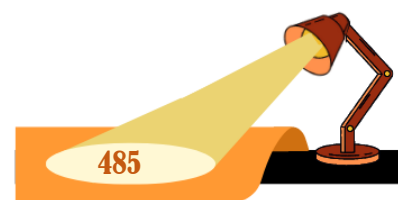
З огляду на наведене, можна стверджувати, що ефективна інтеграція специфічних груп населення у суспільне та економічне життя потребує перегляду традиційних механізмів соціального захисту, розробки адаптивних політик та комплексних програм підтримки, здатних поєднати гуманітарну допомогу з довгостроковими соціально-економічними стратегіями. Такий підхід повинен базуватися на систематичному зборі даних про потреби різних груп, гнучких процедурах доступу до послуг та міжсекторальній координації політик, що дозволить зменшити ризики соціального відчуження та сприяти сталому розвитку суспільства в умовах воєнного стану.

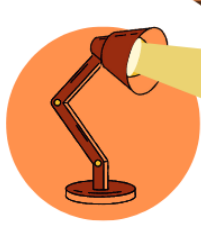
Також варто зазначити, що відсутність стабільної житлової політики у воєнних умовах серйозно ускладнює соціальну інклюзію. Руйнація житлового фонду та збільшення числа людей, що втратили житло, створюють додаткове навантаження на соціальні служби та посилюють ризики соціального відчуження.

Окрему увагу привертають виклики, пов'язані з інституційною ефективністю та прозорістю використання ресурсів у сфері соціального захисту. У період воєнного стану складніше забезпечити ефективний механізм контролю за розподілом допомоги, що може спричиняти корупційні ризики та зменшувати довіру населення до державних інституцій.

Таким чином, проблеми реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану мають системний характер і охоплюють правові, економічні, адміністративні та соціально-психологічні виміри. Їх вирішення вимагає не лише адаптації існуючих механізмів соціального захисту, а й комплексного перегляду підходів до формування відповідних політик, посилення міжвідомчої координації та впровадження інноваційних інструментів, здатних забезпечити стійкість соціальної підтримки в умовах тривалої кризи.

Висновки. Узагальнення проблем реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану свідчить про їхній системний, багатовимірний та взаємопов'язаний характер, що зумовлений поєднанням воєнних, економічних, інституційних і соціальних чинників. Війна докорінно трансформувала соціальну реальність, різко збільшивши кількість осіб, які потребують державної підтримки, та водночас обмеживши спроможність держави оперативно й повною мірою реагувати на ці потреби.

Ключовою проблемою є невідповідність традиційних моделей соціальної політики масштабам і динаміці соціальних ризиків воєнного часу. Система соціального захисту, сформована для умов відносної стабільності, виявилася перевантаженою через масове внутрішнє переміщення населення, втрату житла, доходів і робочих місць, а також зростання кількості ветеранів і осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій. Це призвело до зниження доступності та якості соціальних послуг і посилило нерівність у їх розподілі.

Суттєвими залишаються інституційні обмеження, зокрема неповністю адаптована законодавча база, бюрократичні процедури, недостатня координація між органами публічної влади різних рівнів та кадрові проблеми у сфері соціальної роботи. У сукупності ці чинники знижують оперативність управлінських рішень, ускладнюють реалізацію соціальних гарантій і посилюють регіональні диспропорції у доступі до соціальної підтримки.

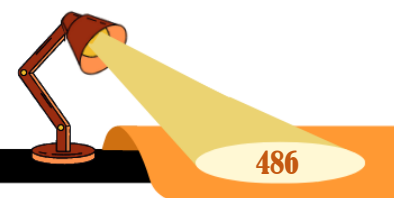
Вагомий вплив на реалізацію соціальної політики мають економічні обмеження, спричинені переорієнтацією бюджетних ресурсів на потреби оборони та безпеки. Дефіцит фінансування, інфляційні процеси та залежність від міжнародної допомоги зумовлюють ризики скорочення реальної вартості соціальних виплат, обмежують можливості їх індексації та підвищують рівень бідності серед найбільш уразливих верств населення.

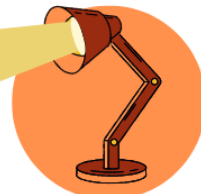
Окремої уваги потребує дестабілізація ринку праці, яка ускладнює реалізацію права на працю та формує умови нестабільної зайнятості й високої мобільності робочої сили. Це посилює навантаження на систему соціального захисту та вимагає поєднання соціальної політики з активними заходами сприяння зайнятості, перекваліфікації та економічної інтеграції населення.

Визначені проблеми реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану свідчать про необхідність переосмислення її змісту та механізмів реалізації, переходу від фрагментарних і реактивних рішень до комплексної, адаптивної та людиноорієнтованої моделі соціальної політики. Такий підхід має поєднувати гуманітарні заходи з довгостроковими інструментами соціальної та економічної інтеграції, забезпечуючи стійкість соціальної системи як у період воєнних викликів, так і в процесі післявоєнного відновлення.

Література:

1. Павлюк Т., Середницька Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. Економіка та суспільство. 2023. (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>
2. Від державної соціальної допомоги залежать 63% внутрішньо переміщених осіб – дослідження. URL: <https://zmina.info/news/vid-derzhavnoyi-soczialnoyi-dopomogy-zalezhat-63-vnutrishno-peremishhenyh-osib-doslidzhennya/?utm.com>
3. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-657?utm.com>

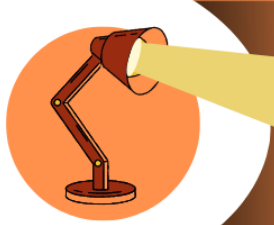

4. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики. URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/?utm.com>
5. Місія (не)можлива? Як держава змінює соціальну політику для захисту найвразливіших під час війни. URL: <https://voxukraine.org/misiya-nemozhlyva-yak-derzhava-zminyuye-sotsialnu-polityku-dlya-zahystu-najvrazlyvishyh-pid-chas-vijny>
6. «Навіть в умовах війни освітню, медичну і соціальну реформи буде фінансово забезпечено», - Роман Єрмоличев в інтерв'ю «Укрінформ». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/navit_v_umovakh_viini_osvitniu_medichnu_i_sotsialnu_reformi_bude_finansovo_zabezpecheno_-_roman_iermolichev_v_interviu_ukrinform-3751?utm.com
7. Соціальні видатки: що і чому фінансує держава у I півріччі 2023 року. URL: <https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-i-pivrichchi-2023-roku?utm.com>
8. Tsapin A., Zholud O. The Labor Market during the War in Ukraine. Visnyk of the National Bank of Ukraine (Working Papers, 2025/04). URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2025.wp04>
9. IOM. Labour mobility and markets. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/04.-comms_pillar-iii-labour-mobility-markets-eng.pdf?utm.com
10. Ринок праці воєнного часу: там, де є робота, бракує тих, хто вміє її робити. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/rinok-praci-ukrajini-yak-viyna-vplinula-na-bezrobittya-13017369.html?utm.com>
11. Ринок праці в умовах війни: демографічні виклики для України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-vikliki-dla-ukraini.html?utm.com>

References:

1. Pavliuk, T. & Serednytska, L. (2023), Sotsialna pidtrymka ta sotsialni posluhy vnutrishno peremishchenym osobam v umovakh viiny [Social support and social services for internally displaced persons in wartime], *Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society*, (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17> [in Ukrainian].
2. Vid derzhavnoi sotsialnoi dopomohy zalezhat 63% vnutrishno peremishchenykh osib – doslidzhennia [63% of internally displaced persons depend on state social assistance - study], URL: <https://zmina.info/news/vid-derzhavnoyi-soczialnoyi-dopomogy-zalezhat-63-vnutrishno-peremishhenyh-osib-doslidzhennya/?utm.com> [in Ukrainian].
3. Sotsialni polityky shchodo veteraniv, liudei z invalidnistiu ta pensioneriv [Social policies for veterans, people with disabilities and pensioners], URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-657?utm.com> [in Ukrainian].
4. Sotsialni posluhy v umovakh viiny: novi zminy ta vyklyky [Social services in wartime: new changes and challenges], URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky/?utm.com> [in Ukrainian].
5. Misiia (ne)mozhlyva? Yak derzhava zmyniuie sotsialnu polityku dlia zakhystu naivrazlyvishykh pid chas viiny [Mission (I)mpossible? How the state changes social policy to protect the most vulnerable during war.], URL: <https://voxukraine.org/misiya-nemozhlyva-yak-derzhava-zminyuje-sotsialnu-polityku-dlya-zahystu-najvrazlyvishyh-pid-chas-vijny> [in Ukrainian].
6. «Navit v umovakh viiny osvitniu, medychnu i sotsialnu reformy bude finansovo zabezpecheno», - Roman Yermolychev v interv'iu «Ukrinform» [“Even in times of war, educational, medical and social reforms will be financially supported,” Roman Yermolychev in an interview with Ukrinform], URL: https://mof.gov.ua/uk/news/navit_v_umovakh_viini_osvitniu_medichnu_i_sotsialnu_reformi_bude_finansovo_zabezpecheno_-_roman_iermolichev_v_interviu_ukrinform-3751?utm.com [in Ukrainian].

7. Sotsialni vydatky: shcho i chomu finansuie derzhava u I pivrichchi 2023 roku [Social expenditures: what and why the state finances in the first half of 2023], URL: <https://voxukraine.org/sotsialni-vydatky-shho-i-chomu-finansuye-derzhava-u-i-pivrichchi-2023-roku?utm.com> [in Ukrainian].

8. Tsapin, A. & Zholud, (2025), O. The Labor Market during the War in Ukraine. Visnyk of the National Bank of Ukraine (Working Papers, 2025/04). URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2025.wp04> [in English].

9. IOM. Labour mobility and markets. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2025-01/04.-comms_pillar-iii-labour-mobility-markets-eng.pdf?utm.com [in English].

10. Rynok pratsi voiennoho chasu: tam, de ye robota, brakuie tykh, khto vmiie yii robyty [The wartime labor market: where there is work, there is a lack of those who know how to do it], URL: <https://www.unian.ua/economics/other/rinok-praci-ukrajini-yak-viyna-vplinula-na-bezrobittya-13017369.html?utm.com> [in Ukrainian].

11. Rynok pratsi v umovakh viiny: demografichni vyklyky dlia Ukrainy [The wartime labor market: demographic challenges for Ukraine], URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3909003-rinok-praci-v-umovah-vijni-demograficni-viklyki-dla-ukraini.html?utm.com> [in Ukrainian].

